

AZ EURO-MEDITERRÁN PARTNERSÉG ÉS MÁLTA AZ AKTUÁLPOLITIKAI KIHÍVÁSOK TÜKRÉBEN

Glied Viktor

Barcelona +10

Éppen tíz éve, 1995. november 28-án írta alá tizenkét mediterrán ország¹ és az Európai Unió az Euro-mediterrán Partnerség elnevezésű együttműködési tervezetet, melyet sokan Barcelonai Folyamatként ismernek. A megállapodás lényege az volt, hogy szorosabbra fűzzék és formalizálják az európai, észak-afrikai és közel-keleti mediterrán országok közötti gazdasági, kulturális és politikai kapcsolatokat. A 2004-ben tartott Euro-mediterrán külügyminiszteri konferencián 2005-öt a Mediterrán Évének nyilvánították annak érdekében, hogy az év során megrendezésre kerülő konferenciák, programok segítségével ismertessék meg a közvéleményt az együttműködés céljaival. A tíz éves évforduló megünneplésének hivatalos központja Barcelona volt, ahová november 25. és 27. között a Partnerségben részt vevő államok legfelsőbb vezetőit várták (Barcelona +10 konferencia). A spanyol és francia külügyminiszter 2005. november közepén marokkói látogatásán szeretne volna előkészíteni a terepet a várhatóan kínos kérdésektől sem mentes barcelonai találkozóra, azonban rossz előjelnek bizonyult, hogy Rabat hűvösen fogadta az illegális bevándorlás okozta problémák megoldására tett európai javaslatokat. Az előzetes megbeszéléseket az utóbbi évek európai fővárosokban elkövetett terrorista akciói, a szudáni és szomáliai helyzet, a továbbra is megoldatlan izraeli-palesztin, valamint az EU következő hétéves pénzügyi ciklusára vonatkozó brit javaslat körüli vita terhelte. Az észak-afrikai arab országok vezetői többször kifejtették, hogy keveslik az Európai Unió támogatásait. Ezt az is alátámasztja, hogy a Földközi-tenger két partja között a különbség csak növekszik: az első barcelonai csúcson idején, 1995-ben 10:1, ma 15:1 az arány a jövedelmeket illetően. Ennek fő oka az, hogy a maghreb országok csupán 1,3 százalékban részesednek abból a pénzből, amelyet az EU a fejlődő államoknak juttat, másrészt a segélyezés több szinten akadozik: mind a korrupció és autoriter rendszerek miatt, mind azért, mert a pénzek folyósítását ahhoz a feltételhez kötik, hogy az arab államoknak fokozottabb erőfeszítéseket kell tenniük a demokratikus kibontakozás elérésének érdekében.² A partnerség fennállásának tíz éve alatt összesen mintegy 11, csupán 2005-ben 2,85 milliárd euro támogatást és kölcsönt nyújtott az unió a dél-mediterrán országoknak.

A csúcstalálkozó előtt az Európai Unió vezető politikusai többször is kincstári optimizmusukról adtak tanúbizonyságot, amikor kijelentették, hogy áttörést vártak

¹ Algéria, Ciprus, Egyiptom, Jordánia, Izrael, Málta, Libanon, Marokkó, Palesztin Nemzeti Hatóság, Szíria, Törökország és Tunézia; jelenleg Líbia megfigyelőként vesz részt; hazánk 2003 óta tagja a szervezetnek

² http://www.magyarhirlap.hu/Archivum_cikk.php?cikk=99175&archiv=1&next=0

azokban a kérdésekben, amelyek foglalkoztatják a mediterrán térség és egész Európa közvéleményét. Ezek közül is kiemelkedett a terrorizmus elleni közös fellépés, az illegális bevándorlás és a bevándorlók integrációjának kérdésköre, valamint a közlekeleti békefolyamat jelenlegi helyzete. Sokaknak csalódnuk kellett: a tíz nem uniós tagállam közül csak Törökország és a Palesztin Hatóság vezető politikusai vettek részt a konferencián, az unión kívüli államok többségét nem az első számú vezető képviselte.³ José Luis Rodríguez Zapatero spanyol és Tony Blair brit miniszterelnök kissé ironikus hangvételű nyilatkozatban adtak hangot véleményüknek: „Annak ellenére, hogy több vezető ilyen-olyan okok miatt nem tudott eljönni, biztosak vagyunk benne, hogy mi jól érezzük majd magunkat”.⁴ Mubarak az egyiptomi parlamenti választásokra és az ellenzéki pártok előretörésének megakadályozására koncentrált, Saron izraeli miniszterelnököt lekötötték a Likudból való kilépés és új pártjának létrehozása körüli teendői, Bouteflika algériai elnök hirtelen jött emésztőrendszeri problémái miatt Párizsba repült kezelésre, egy tuniszi diplomata szerint Zine al-Abidine Ben Ali tunéziai elnök pedig azért maradt távol, mert elege volt az európai politikusok kioktató stílusából.⁵ A találkozó végén közös nyilatkozat híján csak erősen kompromisszumos megállapodást fogadtak el a résztvevők. Hosszas vita után sem sikerült megfogalmazni, hogy a felek mit értenek terrorizmus alatt, ezért végül a terrorizmus minden formáját elítélő határozat született. Ebben nem szerepel az EU és Izrael által szorgalmazott kitétel, miszerint „az önrendelkezéshez való jog nem igazolhatja a terrorizmust” és kimaradt az iszlám országok által óhajtott „a külföldi megszállással szembeni ellenállás joga” megfogalmazás is. Az összegző nyilatkozat újra megerősíti továbbá azt az 1995-ben megfogalmazott célt, hogy 2010-re létre kell hozni az úgynevezett Euro-mediterrán Szabad Kereskedelmi Zónát (EMFTA), amelynek tagjai vámmentes kereskedelmet folytathatnak egymással. Több politikus, kihasználva a konferencia adta lehetőségeket, olyan megbeszéléseket iktatott be napirendjébe, amelyek nem szerepeltek a Barcelona +10 hivatalos programjában: Angela Merkel kancellárként első külföldi útján négyszemközt folytatott megbeszéléseket Erdogan török miniszterelnökkel, Tony Blair és Ehud Olmert izraeli miniszterelnök-helyettes pedig Mahmoud Abbász palesztin elnököt sürgette a Hamasz demilitarizálásának ügyében.

A katalán főváros utcáin több ezer aktivista, a háttérben pedig számos politikai csoport, érdekszervezet követelte, hogy a támogatások folyósításáért cserébe az EU fokozottabban felügyelje az emberi jogok tiszteletben tartását és a politikai-köz-

---

³ Szíria és Libanon elnöke a volt libanoni miniszterelnök, Rafik al Hariri elleni merénnyel kapcsolatos vizsgálat miatt nem írhatta alá a nyilatkozatot (az ENSZ nyomozása bebizonyította, hogy magas rangú szíriai és libanoni hivatalnokok is részt vettek a 2005. február 14-i bombamerénnyel kitervelésében és végrehajtásában).

⁴ http://today.reuters.co.uk/news/newsArticle.aspx?type=worldNews&storyID=2005-11-27T23212-3Z_01_MOL746677_RTRUKOC_0_UK-EU-MEDITERRANEAN.xml

⁵ <http://www.timesofmalta.com/core/article.php?id=207202>

igazgatási reformok megvalósítását a dél mediterrán arab államok vonatkozásában. A 2005. novemberi franciaországi zavargások csattanós választ adtak azon politikusoknak, akik tudatosan, rövidtávú politikai ambícióikat előtérbe helyezve azt hangoztatták, hogy a szegénység, a strukturális munkanélküliség, a gettósodás és a mindezeket kihasználó iszlám fundamentalizmus problémája csak bizonyos térségeket és társadalmi csoportokat sújtó jelenség és nincs hatással a társadalom egészére. Bebizonyosodott hogy az imént említett tünetek már nemcsak az afrikai országok sajátjai, hanem elemi erővel érkeznek meg Nyugat-Európába is. Az Euro-mediterrán Partnerség feladatainak új dimenziót adhat, hogy folyamatos párbeszéd révén próbáljon meg átfogó válaszokat találni az újonnan felmerült kihívásokra.

A jó hangulatú konferenciákon készült beállított felvételekkel, a támogatások volumenének felsorolásával és az unió eddigi történetére jellemző hangzatos akciótervek ismertetésével Nyugat-Európa mintha csak saját lelkiismeretét próbálná megnyugtanni. Azok az országok, amelyek a 18-19. században élen jártak a kolonizációban és a hatalmas területek mellett csillagászati összegekhez jutottak gyarmatbirodalmuk „kizsákmányolásával”, most azon az állásponton vannak, hogy a demográfiai lejtő miatt Európának ugyan szüksége van bevándorlókra, de nem mindegyikőjükre. Csak az egyetemet végzett, nyelveket jól beszélő afrikaiak jöhetnek, a többieket nem látják szívesen. Spanyolország, Franciaország, Németország, Olaszország és Nagy-Britannia belügyminiszterei az illegális bevándorlás korlátozásának jegyében 2005 májusa óta folyamatosan konzultálnak egymással jogi eszközeik összehangolásáról, határaik megerősítéséről és technikai lehetőségeik továbbfejlesztéséről.

Az Euro-mediterrán Partnerség

A Földközi-tenger medencéjében található országok együttműködése évezredekre visszanyúló történelmi hagyományokra épül. A térség stabilitásának megteremtése az Európai Közösség (a későbbi Európai Unió) elsődleges érdekei között szerepel. A kétirányú kereskedelem és a beruházások ösztönzése segíthet az észak-afrikai és közel-keleti arab országok gazdasági felzárkóztatásában, amely előfeltétele lehet a biztonsági kockázatok (terrorizmus, illegális bevándorlás, fegyver- és kábítószerkereskedelem) csökkentésének. Főként Franciaország, Spanyolország és Olaszország a kezdeményezés fő motorjai, de mellettük olyan kisebb államok is szerepet kapnak, mint Málta, Ciprus vagy Portugália. A képletet némiképp bonyolítja az arab (és izraeli) politikai gondolkodást erőteljesen meghatározó Európával szembeni gyanakvás, amelyet a gyarmatrendszer fenntartásával és felbomlásával kapcsolatos, sok áldozattal járó konfliktusok mélyítettek el.⁶ Ugyan a gyarmati struktúra megszűnését követően többé-kevésbé fennmaradt a hagyományos kapcsolati háló (Líbia, Olaszország és Franciaország, valamint Algéria, Tunézia, Marokkó és Franciaország köz-

---

⁶ A 2004. márciusi ESDP (European Security and Defense Policy)-Dél-Mediterrán országok találkozóját például azért kellett elnapolni, mert az arab tárgyalófelek az EU részéről egyoldalúnak minősítették a párbeszédet.

ött), de az Európai Unió is felismerte, hogy szükség van olyan új közvetítő csatornák kialakítására, amelyeken keresztül folyamatos párbeszédet lehet folytatni Észak-Afrika, a Közel-Kelet és Európa között. Az Európai Parlament – amennyire kompetenciái engedték – részt vett a kezdeményezésben, és mint politikai testület támogatta a párbeszédet, valamint figyelemmel kísérte az EU közös értékeinek – egyebek mellett az emberi jogok és a demokratikus intézmények működésének védelme – tiszteletben tartását. Az EP a Tanáccsal együtt állapította meg azt az összeget, amelyet a közös költségvetésből az Euro-mediterrán együttműködés, illetve a mediterrán régióban működő más alapok számára elkülönítettek.⁷ A nyolcvanas évek végén kezdődő előzetes egyeztetéseket az észak-afrikai arab államokat is sújtó népességrobbanás negatív hatásainak megjelenése gyorsította fel. Marokkó, Algéria, Tunézia, Líbia és Egyiptom lakóinak száma száz év alatt az ötszörösére növekedett és az előrejelzések alapján az elkövetkező húsz évben megduplázódik.⁸ A magas születésszámmal magyarázható az, hogy a népesség negyven százaléka tizenöt évnél fiatalabb. Mivel a gazdasági és társadalmi reformok nem képesek rugalmasan igazodni a munkaerőpiaci követelményekhez, számos régióban több, mint ötven százalékos munkanélküliséggel találkozunk. Nem meglepő tehát, hogy sokan az Európai Unióba való áttelepedésben látják életük jobbra fordulásának lehetőségét. A franciaországi események azt mutatják, hogy az Afrikából érkezők – akár a bevándorlók másod-harmadgenerációs leszármazottai – egyre kevésbé képesek beilleszkedni az európai társadalmakba és a szegénység továbbra is mindennapjaik része marad. Ez természetesen kedvez az iszlám szélsőséges csoportoknak, melyek ideológiájukban egyesítik a nélkülözés elleni harcot a nyugati civilizáció elleni harccal.

Az illegális bevándorlás okozta problémák a kilencvenes évek végére olyan súlyossá váltak, hogy a dél-európai országok mindegyike radikális bevándorlást korlátozó rendelkezéseket vezet/vezetett be. Ennek egyik, számunkra is érzékelhető elemeként öt éves munkavállalási moratóriumot határoztak meg a 2004-ben Európai Unióhoz csatlakozott kelet-közép-európai állampolgárok számára. Az eredmény leginkább Spanyolországban érzékelhető, ahol a hatóságok 2005 tavaszán úgynevezett „kifehérítő” akciókat tartottak, amelyek során felajánlották az országban illegálisan tartózkodóknak, hogy rendezett lakhatási és munkavállalási viszony mellett ideiglenes tartózkodási engedélyt kaphatnak. A felhívás hatására az illegális munkavállalók közel fele, 690 ezer fő jelentkezett, hogy legalizálja tartózkodását. Érdekesség, hogy 2005 tavaszán a jelentkezők többsége ecuadori, román és marokkói állampolgár volt és csak a nyár folyamán növekedett ugrásszerűen az Afrikából érkezők száma. Spanyolországban 3,5 millióra becsülik a külföldiek számát, közülük csupán 2,1 millióan rendelkeznek hivatalos papírokkal.⁹

---

⁷ http://www.epp-ed.org/Policies/pkeynotes/04euromed_hu.asp

⁸ Schilling 1996. 56.

⁹ HVG 2005. május 11.

A mediterrán térség kapcsolatrendszerének hivatalossá tételére elsőként 1990-ben Rómában került sor, ahol francia kezdeményezésre szubregionális együttműködés alakult, ez a kooperáció azonban a megromlott líbiai-francia kapcsolatok és az algériai belső helyzet miatt megszakadt. Az Európai Tanács Lisszabonban (1992. június), Korfun (1994. június) és Essenben (1994. december) felvázolt útmutatásai, valamint a Bizottság javaslatai alapján az Európai Unió úgy döntött, hogy partnerségi kapcsolat kialakításának reményében új keretbe foglalja kapcsolatait a Mediterrán-medence országaival.¹⁰ A tervezett együttműködés a folyamatos párbeszéd biztosítása mellett a térség országainak biztonsági igényeit hivatott összehangolni. A Barcelonában 1995. november 27-28-án tartott konferenciával indult folyamat egy teljesen új kapcsolatrendszer alapjait fektette le. A mediterrán medence országai által aláírt nyilatkozat hangsúlyozza a térség stratégiai fontosságát és a közös történelmen alapuló együttműködés jelentőségét.¹¹ A szervezet többek között feladatának tekinti az olyan létező, de nem, vagy nem hatékonyan működő fórumok szerepének átvételét, mint az Arab Maghreb Unió, illetve a MENA (Middle East and North Africa Conference). A politikai partnerség keretében a tagországok megállapodtak, hogy az intenzív eszmecsere céljából külügyi intézeti hálózatot hoznak létre (EuroMeSCo), amely a közös tudományos kutatások generálása mellett kommunikációs tevékenységet lát el. A gazdasági együttműködés koordinálását a FEMISE (Gazdasági Intézetek Euro-mediterrán Fóruma) végzi. A partnerség három egymást kiegészítő pillérré épül:

1. politikai és biztonsági partnerség: terrorizmus elleni küzdelem, alapvető emberi, politikai jogok és a demokrácia védelme, közvetítő szerep a közel-keleti békefolyamatban
2. gazdasági és pénzügyi partnerség: euro-mediterrán közös gazdasági térség kiépítése 2010-re, a foglalkoztatás és a munkaviszonyok javítása, valamint korszerű gazdasági modell kiépítése az észak-afrikai országokban. A célok elérését a MEDA-program hivatott szolgálni. Az EP a Tanáccsal együtt állapítja meg azt az összeget, melyet a költségvetésből a MEDA, illetve a mediterrán régió javára működő más alapok számára elkülönítenek. A MEDA I. 1995 és 1999 között 3,435 milliárd euró összeget folyósított olyan regionális és nemzetközi programokra, mint az oktatás, egészségügy, környezetvédelem. A MEDA II. 2000-2006-ig 5,350 milliárd euróval rendelkezik, a közösségi költségvetés ezen juttatásain felül az Európai Befektetési Bank 2000-2007-ig jelentős kölcsönt ad: az EBB Euro-Med II kölcsönének összege 6,400 milliárd euró.¹² Saját forrásaiból és saját kockázatára a bank további egymilliárd eurós hozzájárulás nyújtására kötelezte el magát a transznacionális projektek számára ugyanezen időszakra. A MEDA-program második szakasza négy fő támogatási területet érint: 1. Euro-mediterrán Szabad Kereskedelmi Övezet megvalósítása 2. infrastrukturális beruházások 3. a kor-

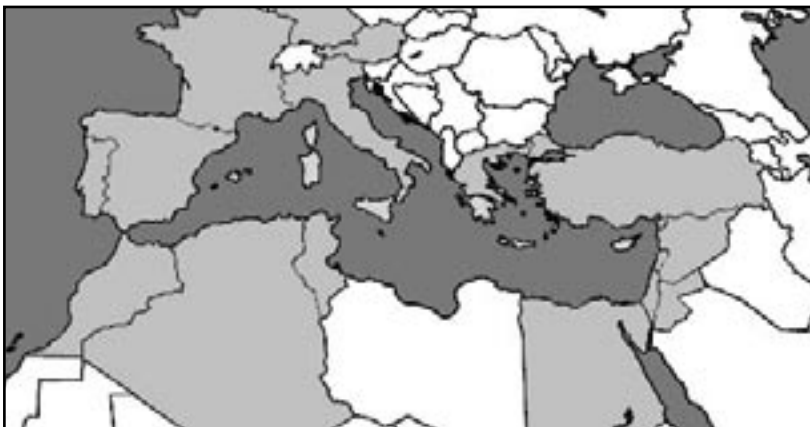
¹⁰ http://www.epp-ed.org/Policies/pkeynotes/04euromed_hu.asp

¹¹ N. Rózsa 1999. 61.

¹² Mikita-Tóth 2005. 8.

mányzati hatékonyság elősegítése 4. az Euro-mediterrán Partnerség megismertése a közvéleménnyel

3. szociális, kulturális és humán partnerségi viszony: közös ifjúságpolitika, civil kapcsolatok erősítése, kulturális örökség védelme

A Partnerséget létrehozó országok 1995-ben

Az elmúlt években kiépültek a partnerség multilaterális fórumai. A legfontosabb döntéshozatali szerepet a másfél évente megrendezett külügyminiszteri konferenciáknak, valamint a Vezetői tisztviselői találkozókknak szánták. Tulajdonképpen ezek a fórumok készítik elő az Euro-mediterrán Bizottság és a szakminiszterek megbeszéléseit. Az évente hatszor ülésező Bizottság az együttműködés legfőbb operatív irányító szerve, amely az átfogó fejlesztésekért felelős. 1997 márciusában az Európai Parlament és a nem uniós mediterrán országok Strasbourgban megállapították, hogy szükségeszerű a szervezetben belül egy egységes parlamenti fórum létrehozása. Ennek értelmében az addigi három szervezetből álló struktúra 2004-ben, a nápolyi külügyminiszteri konferencia döntését követően alakult át egységes Parlamenti Közgyűléssé.¹³

Az Európai Tanács 2002-es koppenhágai ülésén merült fel a Tágabb Európa koncepció, amely 2003-ban Európai Szomszédságpolitika néven vált ismertté és amelynek elsődleges célja, hogy a bővítések következtében átalakuló geopolitikai helyzetben határozza meg az EU viszonyát a déli és keleti határain elhelyezkedő országokkal. A koncepció keretén belül olyan akcióterveket dolgoztak ki, amelyek az együttműködés különböző formái mellett már elvárásokat is tartalmaztak. Kiemelkednek közülük az – a török csatlakozás kapcsán újból és újból felmerülő – emberi

¹³ A három szervezet az Euro-mediterrán Parlamenti Fórum, Euro-mediterrán Parlamenti Elnökök Találkozója és a Női Képviselők Fóruma volt. Mikita-Tóth 2005. 9.

jogi kérdések, a szegénység elleni küzdelem, munkahelyteremtő lépések, a korrupció leküzdése és hatékony közigazgatás bevezetése. Az akciótervek nem önállóan működő struktúrák, hanem a két- és többoldalú együttműködési formákon belül kerülnek megvitatásra. A projektek összehangolásának és az Euro-mediterrán együttműködés folyamatossá tételének biztosítása a már említett Külügyminiszterek Konferenciájának feladata. Az eddigi kilenc találkozó főbb témái között szerepelt a közel-keleti konfliktus megoldása, a stabilitás megteremtésének feltétele, a terrorizmus és az iszlám világ összemosásának veszélye, valamint az euro-mediterrán bank és a szabad kereskedelmi társulás létrehozásának ügye. Az első külügyminiszteri találkozót 1997-ben tartották Máltán, ezzel is elismerve, hogy a kis szigetország hatékonyan vesz részt az együttműködés létrehozásában és működtetésében.

Málta - különleges helyzet, hagyományos problémák?

Mindenekelőtt érdemes tisztázni, hogy miért játszhat Málta fontos szerepet a jövő Európájában:

1. Kedvező földrajzi fekvését és multikulturális identitását kihasználva politikai és gazdasági közvetítő funkciót lát el Afrika, a Közel-Kelet és Európa között, illetve igyekszik kereskedelmi központként meghatározni önmagát. A máltai politikusok minden fórumon hangsúlyozzák, hogy országuk a térség szószólója kíván lenni.
2. Annak ellenére, hogy a legkisebb Európai Unió tagállam, figyelemreméltó eredményeket ért el a csatlakozási tárgyalások során, ezzel is igazolva a máltai delegáció felkészültségét és politika kultúrájának hagyományos kompromisszum-készségét.
3. Az Európához való viszony és az Unió csatlakozás körül kibontakozó ideológiai-politikai viták mélyen megosztották mind a politikai elitet, mind a máltai társadalmat. A Nemzeti Párt (PN) az ország függetlenné válása óta támogatja az Európához való szorosabb integrálódást, szem előtt tartva a jó kapcsolat fenntartását Málta hagyományos partnereivel, mint Tunézia, Líbia és Jordánia. Ezzel szemben a Munkáspárt (MLP) egy lazább szövetséget tart elfogadhatónak, mondván, a politikai integráció előrehaladtával a szigetország semlegessége is veszélybe kerülhet. A megosztottságot tükrözték a 2003-ban tartott parlamenti választások eredményei is. A 65 tagú országgyűlésben a PN 34, az MLP pedig 31 mandátumot szerzett, a magát harmadik politikai erőként számon tartó zöld Alternatív Demokratikus Párt pedig nem érte el a bekerüléshez szükséges küszöböt. Elemzők szerint 0,7 %-os eredményüket nagyrészt annak köszönhették, hogy támogatóik jelentős része a két nagy párt közötti rendkívül kielezett küzdelemben inkább a PN-re adta le szavazatát. Az EU-s tagságról 2003. március 8-án tartott véleménynyilvánító népszavazáson Málta lakossága kis többséggel ugyan, de igent mondott a sziget unió csatlakozására. Hivatalos eredmények szerint a 297 ezer választásra jogosult állampolgár közül több mint 270 ezren járultak az urnákhoz, vagyis a részvételi arány a hagyományoknak megfelelően nagyon magas, közel 91 százalékos volt.

Az EU-s tagságra mintegy 140 ezren mondtak igent (51,8%) és 123 ezren utasították el (45,5%). Romano Prodi, az Európai Bizottság akkori elnöke történelmi jelentőségűnek nevezte a máltaiak döntését és biztosította a szigetország lakosságát arról, hogy Málta a többi tagországgal egyenlő jogokkal és kötelezettségekkel fog részt venni az európai döntéshozatali folyamatokban.

Málta az ókortól kezdődően fontos szerepet töltött be a mediterrán térségben, minden tengeri hatalom a Földközi-tenger feletti ellenőrzés kulcsát látta benne. Ennek köszönhetően többször cserélt gazdát, legutóbb Nagy-Britannia fennhatósága alá tartozott. Függetlenségét 1964-ben nyerte el, majd egy évtizedre rá – az alkotmány létrehozásának évében – a brit haditengerészet is elhagyta a szigetet, felszámolva a több ezer máltait foglalkoztató támaszpontját. A hadsereg megrendeléseinek elapadása elsőként a gazdaságban érezte hatását, Málta szinte egy csapásra 25-30 százalékos munkanélküliséggel találta szembe magát. Egyéb munkalehetőség híján sokan a kivándorlásban látták az egyetlen kiutat, több ezer család hagyta el Máltát és telepedett le elsősorban Kanadában és Ausztráliában, de a kitelepülők jelentős része érdekes módon Tunéziában és Líbiában próbált szerencsét.¹⁴

Az Európai Közösség és Málta közötti kapcsolatok 1970-ben a társulási szerződés aláírásával kezdődtek, amelynek értelmében a szigetország a mezőgazdasági termékek kivételével vámmentesen szállíthatott árut a Közösség tagjainak. Málta 1990-ben adta be hivatalos csatlakozási kérelmét. A megkezdett tárgyalások egészen 1996-ig zökkenőmentesen zajlottak, amely évben az Alfred Sant által újjászervezett Munkáspárt nyerte meg a parlamenti választásokat és arra hivatkozva, hogy az ország még nem elég felkészült a tagságra, felfüggesztette az egyeztetéseket. A Sant-kormány olyan népszerűtlen intézkedésekkel, mint a szállítási adó bevezetése, alig egy év alatt maga ellen fordította a lakosság többségét, helyzete pedig rövidesen olyannyira tarthatatlanná vált, hogy 1998-ban előrehozott választásokat kellett tartani, amely újra a PN győzelmét hozta. A „rég-új” kormányzat reaktíválta a megbeszéléseket és tudatosan az európai integrációnak rendelte alá politikáját, ennek eredményeként 2004-ben Málta kilenc másik aspiránssal együtt az unió tagja lett. Az Európai Unió tárgyalófelet utólag számos bíráló érte a tárgyalások során tanúsított túlzott engedékenységével kapcsolatban, azonban Brüsszel hangsúlyozta, hogy a máltai delegáció érveivel nem lehetett érdemben vitatkozni:

1. Málta nem volt szocialista ország, nem kellett átalakítania politikai-gazdasági rendszerét
2. Málta a föld negyedik legsűrűbben lakott országa, ezért jogosan korlátozza a külföldi állampolgárok munkavállalását és ingatlanhoz jutását
3. Földrajzi elhelyezkedéséből kifolyólag a szigetországnak speciális problémákkal kell megküzdenie. A máltai politikusok minden fórumon igyekeznek nyomatékosítani, hogy a viszonylag kis létszámú partiórség egyre kevésbé képes hatékonyan

¹⁴ A legutóbbi ausztrál népszámláláskor mintegy 400 ezer ember vallotta magát máltainak.

fellépni a kilencvenes évek óta egyre nagyobb gondot okozó ember-, fegyver- és kábítószer-kereskedők ellen

4. A mezőgazdaság támogatásának érdekében 2010-ig 0 kulcsos ÁFA terheli a Máltán termelt, vagy ott feldolgozott élelmiszereket

Az Európai Unió csatlakozás körüli vitákkal párhuzamosan máltai értelmiségi körökben és a sajtóban kiújult a párbeszéd a máltai identitás meghatározásáról. Az erős politikai befolyással rendelkező római katolikus egyház által támogatott konzervatív gondolkodók azt hangoztatják, hogy Málta mindig is Európa része volt. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint hogy történelme során többször a kereszténység védőbástyájaként funkcionált. Éppen emiatt tartják fontosnak, hogy Isten és a kereszténység helyet kapjon az Európai Alkotmányban. Ezzel szemben a szocialisták elutasítják bármely vallás külön említését, mondván, ez nem segíti az olyan országok uniós csatlakozását, mint Törökország. A Munkáspárt nem csak az előbb említett fenntartások miatt utasítja el a közös alkotmányt. Szerintük nagyobb gondot jelent az alaptörvény 11. fejezete, amely a tagállamok alkotmánya fölé helyezi az EU Alkotmányt, ez pedig csorbíthatja Málta szuverenitását. Mivel a közös alaptörvény megszavazása kétharmados többséget és ezzel együtt alkotmánymódosítást igényel, a szocialistáknak egyelőre nincs mitől tartaniuk. A kérdés fontosságát hangsúlyozva a Nemzeti Párt népszavazás kiírását sürgeti, Alfred Sant ellenzéki vezér egyenesen örültségnek nevezte a referendum ötletét: *„Ha az emberek mindenféle politikai játszmától félrevezetve netalán igennel szavaznának, az az eddigi semlegességünk látszatát is megszüntetné. A döntés a gyerekeink gyerekeire is hatással lenne, ezért az Európai Alkotmány bevezetését elsietett döntésnek tartom.”*¹⁵ Málta kiemelten ragaszkodik semlegességéhez, politikusai és diplomatai minden lehetséges fórumon hangsúlyozzák, hogy a mediterrán térség stabilitásának megteremtése és fenntartása különösen aktív külpolitikai szerepvállalást igényel, az észak-afrikai országokkal folytatott párbeszéd pedig a terrorizmus és az illegális bevándorlás elleni fellépés egyik előfeltétele. Az Euro-mediterrán Partnerség mélyítése mellett a szigetország kiemelt figyelmet szentel diplomáciájának fejlesztésének. Ennek keretén belül Stockholmban, Koppenhágában és a közép-európai államok közül elsőként Budapesten nyitott nagykövetségeket.

„Nem mehetsz tovább, nem fordulhatsz vissza, a máltaiak nem akarják, hogy itt legyél”

Az egyre súlyosabb problémákat okozó illegális afrikai bevándorláshullám Máltát sem kerülte el. Az EU tagországok külügyminiszterei 2005-ös walesi találkozójukon vitatták meg a szükséges lépéseket. A szigetországba 2005 júniusáig annyi illegális bevándorló érkezett, mint 2004-ben egész évben. A kormány szóvivője nem túlzott, amikor kijelentette, hogy Málta már nem képes kezelni az Afrikából érkezők hadát.

¹⁵ Malta Today 2005.04.03.

Michael Frendo, máltai külügyminiszter a walesi találkozón és később Brüsszelben is arra kérte kollégáit, hogy fogadják be azon menekülteket, akik 2005-ben kapták meg a menekültstátuszt. A máltai kormány hivatalos közleménye szerint első körben Hollandia, Csehország és Nagy-Britannia ajánlotta fel, hogy átveszi a bevándorlók egy részét, vagy egyéb módon segít a szigetország terheinek csökkentésében, de konkrét lépések 2005 végéig nem történtek. Frendo szorgalmazta továbbá, hogy az EU tagországai közösen fogadjanak el egy nyilatkozatot arról, hogy az afrikai országok kötelesek visszafogadni az unió területéről kiutasított illegális betelepülőket és kijelentette, hogy támogatja azt a német és osztrák kezdeményezést, miszerint az EU tagországainak a közös költségvetésből kellene finanszírozniuk nagy észak-afrikai menekülttáborok létrehozását és ellenőrzését. Az Amnesty International mindeközben jelentésben tárta fel a máltai befogadóközpontokban uralkodó katasztrofális állapotokat. A belügyminisztérium illetékese szerint ez persze erős túlzás: *„A menekültstátuszért folyamodók 53 százaléka megkapja a tartózkodási engedélyt, amellyel együtt munkavállalási engedély és ingyenes egészségügyi ellátás jár.”*¹⁶ Tonio Borg belügyminiszter és a hadsereg parancsnoka Carmel Vassallo is elismerte, hogy a helyzet pattanásig feszült, a befogadó állomások megteltek és újabbakra lenne szükség. A belügyminiszter Líbia szorosabb együttműködését kéri, hozzátéve: *„Tudjuk, hogy Líbia is az illegális bevándorlás okozta gondokkal küzd, azt azonban nem fogadhatjuk el, hogy emiatt máltai érdekek csorbuljanak. Bármilyen megoldási lehetőségre nyitottak vagyunk.”*¹⁷ A hivatalos szervek eredményes munkájához nagyban hozzájárul a római katolikus egyház, a Máltai Szeretetszolgálat és egyéb civil szervezetek humanitárius segítségnyújtása. Munkájukra nagy szükség van, hiszen sok bevándorló már évek óta az iskolákból, raktárakból és a brit hadsereg által évtizedekkel ezelőtt elhagyott barakkokból átalakított fogadótáborok lakója, amely nemcsak fizikai-szellemi, hanem lelki leépülést eredményez náluk. Mindennaposak az egymás ellen elkövetett erőszakos cselekmények, lopások, szexuális zaklatások és az eltérő kulturális háttérből adódó félreértések. Megoldást jelenthetne, ha a máltai ipar fel tudná szívni az érkezők munkaerejét, erre azonban egybehangzó vélemények alapján egyelőre kevés az esély. Tonio Borg szerint a problémát a gyűjtőtáborokban már nem lehet orvosolni, az egyetlen kiutat az afrikai országok gazdaságának fejlesztésében és demokratikus rendszerek kiépítésében látja. A legtöbb menekült – egyes becslések szerint az utóbbi tíz évben mintegy másfél-két millióan érkeztek a Maghreb országokba – Szomáliából, Eritreából, Egyiptomból, a Palesztin Hatóság területéről és Szudánból érkezik és nagyrészt Líbiában száll tengerre abban a reményben, hogy eljut majd Szicíliaba. Az olasz belügyminisztérium évi 50 ezerre becsüli azoknak a számát, akik máltai vizek érintésével utaznak tovább a kontinens felé. A rossz időjárás következtében, a hajózásban való jártasság hiányában, vagy egyszerűen üzemenyag híján sokan akaratukon kívül keverednek máltai vizekre: *„A parti őrség (AMF) köte-*

¹⁶ Matthew Vella: Asylum Seekers – myths or truths? In: Malta Today 2005. 01.23.

¹⁷ http://www.eubusiness.com/Living_in_EU/050801095743.c17rycqe

les a felségterületünkre lépő összes azonosítatlan hajót ellenőrizni. Az utóbbi időben ezek a vizsgálatok nagyon megszorodtak. Képességeinket meghaladja, hogy Tunéziától Krétáig minden hajót ellenőrizzünk. Tapasztalataink szerint már egész embercsempész hálózatok jöttek létre az észak-afrikai partok mentén, amelyek hatalmas haszonnal szállítják át a szerencsétlen embereket a Földközi-tenger másik oldalára. Módszereiket az olasz hatóságokkal közös kutatómunka eredményeként kezdjük kiismerni. A borsos átkeelési díjat kifizető menekülteket általában libiai kikötőkben gyűjtik össze nagy utasszállító hajókon, majd a parti őrség közvetlen felügyelete alá nem tartozó térségben, körülbelül 90 mérföldre a máltai partoktól délre az éjszaka leple alatt rakják át kisebb motoros, vagy vitorlás bárkákra, innen pedig továbbküldik őket Szicília felé” – nyilatkozta a parti őrség szóvivője. A nagyobb hatékonyság és a magas költségek mérséklésének érdekében egyeztetés indult meg az olasz és a máltai vízi rendészeti szervek között a lehetséges együttműködésről, sőt Lawrence Gonzi az Euro-mediterrán Partnerség barcelonai konferenciáján további javaslatokkal állt elő. A máltai kormányfő egy nemzetközi földközi-tengeri összefogás létrehozását sürgette, amelyben főszerepet kapna az embercsempészet és az illegális fegyver-, valamint kábítószer kereskedelem elleni harc. „Minden újabb és újabb perc késlekedés miatt emberek halnak meg a sivatagban vagy a tengeren. A média most Barcelonára fókuszál, ezt kihasználva meg kell értetnünk mindenkivel, hogy emberéletekről van szó, nem csak üres szavakról. Az EU eddigi intézkedései elégtelenek, ennél sokkal többre van szükség: szorosabb együttműködésre a bűnmegelőzés, a környezetvédelem és a tengeri szállítás szabályozásának ügyében.”¹⁸ A menekültáradat okozta gondok a közéletre is demoralizáló hatással vannak. Ennek egyik „törvényszerű” velejárójaként 2005 nyarán alakult meg az első, szélsőségesen bevándorlás-ellenes párt, a Nemzeti Republikánus Szövetség. Az újként szerveződéseknél lökést adhat az a tény, hogy októberben a máltai rendőrség már összecsapott az áldatlan állapotok ellen tiltakozó szomáliai fiatalokkal, akik közül sokakat letartóztattak.¹⁹

Málta a szó szoros értelmében vett tranzitország, ebből azonban nem csak előnyei származnak. A sziget számtalan kis öble, védett kikötője és a parti őrség megnövekedett szerepvállalásából adódó egyre kevésbé hatékony működése ideális terepet biztosít a fegyver- és kábítószercsempészeknek, de feltételezések szerint újabban máltai vizeken cserél gazdát az Irakból elhurcolt, felbecsülhetetlen értékű műkincsek jelentős része is. Kétségtelen, hogy sok, Dél-Amerikából érkező kokainszállítmány Máltán kerül elosztásra és arra is több példa akadt, hogy a Máltán letartóztatott cigaretta- és drogsempészek valamelyik európai terrorszervezet tagjai voltak. A szigetország rendőrsége igyekszik az összes rendelkezésére álló adatot megosztani az olasz és az észak-afrikai rendőri szervekkel. A titkosszolgálat 2001. szeptember 11. óta fokozott figyelemmel kíséri a Máltán élő muszlimokat. A szigeten mintegy 3000

¹⁸ <http://217.145.4.56/ind/news.asp?newsitemid=24925>

¹⁹ Mindennaposak a tiltakozások a Máltai Bevándorlási Hivatal épülete előtt, a főként afrikai bevándorlók spontán performance-okat adnak elő a fényképezkedő turisták nagy örömeire

iszlám közösséget tartanak számon, de számuk az arab bevándorlók számával együtt növekszik. Az érkezők között több vallási vezető is akad, akik szerint Máltának nem kell tartania az muszlim szélsőségesek tevékenységétől. A máltai muszlim közösség vezető imámja, a palesztin származású Mohammed El Sadi elhatárolódik a terroristák tevékenységétől, szerinte ők azok, akik miatt egyre növekszik az ellentét a nyugati és az arab világ között. *„A máltaiak nagylelkű emberek, az utóbbi években menekültek ezreit fogadták be, tiszteletben tartják vallásunk előírásait, iskolát működtethetünk és saját nyelvünkön taníthatunk. Ezért nagyon hálásak vagyunk és tudjuk, hogy csak egymás vallásának és kultúrájának tiszteletben tartásával élhetünk továbbra is békében. Ezt tanítjuk diákjainknak is, akik között sok máltai keresztény van.”*²⁰

Merre tovább Európa, merre tovább Mediterrán?

Ha a Barcelonai Folyamat fő célkitűzéseinek megvalósíthatóságát vizsgáljuk, akkor világossá válik, hogy a Partnerégben részt vevő felek két különböző dimenzióban értelmezik a kölcsönösség elvét. Az európai országok politikusai egészen más jelentéseket csatolnak bizonyos fogalmakhoz, mint afrikai, közel-keleti kollégáik. Az arab államok többségében például a demokrácia, az emberi jogok tiszteletben tartása alatt nem az Európában használt kifejezést értik, hanem saját autoriter elemeket magában foglaló politikai rendszereik keretein belül értelmezik azt. Ezeket a struktúrákat túlburjánzott és nehézkes bürokrácia, korrupció, fejletlen szociális háló, az erőszakszervezetek politikai túlsúlya és szűk elitréteg jellemzi. A jelenlegi világpolitikai helyzetben úgy tűnik, hogy a támogatások folyósításának feltételeként szabott demokratikus reformokat az észak-afrikai arab partnerek nem tudják véghezvinni, az elitnek pedig egyszerűen nem áll érdekében olyan mértékű változtatás, amely veszélyeztetné pozícióit. Nyugat-Európának szembe kell néznie azzal, hogy amíg a kontinens lakossága folyamatosan csökken, addig a dél-mediterrán országok és Törökország népessége 2050-re megkétszereződik. Kezd bebizonyosodni, hogy az illegális bevándorlás ellen a hagyományos, tárgyalásos módszerekkel „harcolni” nem lehet, de elfogadhatatlan a keményebb fellépést hangoztatók álláspontja is, amikor radikális katonai beavatkozást sürgetnek. Amíg Európa lakosságának többsége az EU keleti bővítésével és a mezőgazdasági támogatások mértékével kapcsolatos vitákkal van elfoglalva, naponta sülljednek el kis lélekszámú menekülő emberek a tengeren.

---

²⁰ <http://www.maltatoday.com.mt/2004/09/26/interview.html>

Felhasznált irodalom:

1. Györi Enikő: Málta In.: A huszonötök Európai. Kiss J. László (szerk.) Osiris Kiadó, Budapest, 2005.
2. <http://217.145.4.56/ind/news.asp?newsitemid=24925>
3. <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/4184393.stm>
4. http://today.reuters.co.uk/news/newsArticle.aspx?type=worldNews&storyID=2005-11-27T232123Z_01_MOL746677_RTRUKOC_0_UK-EU-MEDITERRANEAN.xml
5. http://www.epp-ed.org/Policies/pkeynotes/04euromed_hu.asp
6. http://www.eubusiness.com/Living_in_EU/050801095743.cl7rycqe
7. http://www.magyarhirlap.hu/Archivum_cikk.php?cikk=99175&archiv=1&next=0
8. <http://www.maltatoday.com.mt/2004/08/22/interview.html>
9. <http://www.timesofmalta.com/core/article.php?id=207202>
10. Is Europe a Christian bastion? In.: Europags 2004.
11. James Debono: God, Turkey and Christianity. In.: Malta Today 2005.04.03.
12. Karl Schembri: „Our religion is being hijacked by a small minority of extremists” – Islamic leader. In.: Malta Today 2004.09.26.
13. Matthew Vella: Asylum Seekers – myths or truths? In.: Malta Today 2005.01.23.
14. Mikita Gyöngyi – Tóth Veronika: Kultúra és az Euro-mediterrán Partnerség. Kultúrpoint Iroda, Budapest, 2005.
15. N. Rózsa Erzsébet: Az euro-mediterrán partnerség. In.: Európai Tükör 1999/1.
16. Walter Schilling: Biztonság a mediterrán térségben. In.: Európai Szemle 1996/1.